

IPS Sijoita ja valmenna -toimintamallin arviointitutkimus

Tutkimussuunnitelman tiivistelmä

TAUSTAA

Suomessa mielenterveyden häiriöt ovat yksi yleisimmistä syistä pitkille sairauslomille, työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiselle sekä epävakaalle työuralle. Psykiatriset sairaudet heikentävät toimintakykyä ja johtavat usein syrjäytymiseen työmarkkinoilta. Näyttöön perustuva IPS (Individual Placement and Support) Sijoita ja valmenna -toimintamalli on kehitetty vaikeita mielenterveyshäiriöitä sairastavien henkilöiden työllistymisen edistämiseksi. Sen tavoitteena on työnhakijan työllistyminen normaaliin palkkatyöhön. IPS Sijoita ja valmenna -toimintamallissa työhönvalmentajat toimivat työpaikalla mielenterveyskuntoutujan, työnantajan ja koko työyhteisön tukena. Toimintamalli koostuu 1) palveluun hakeutumisesta, 2) asiakkaan ammatillisesta profiloinnista, 3) nopeasta työn etsinnästä, 4) työnantajalle tarjotusta tuesta sekä 5) asiakkaalle tarjotusta tuesta ylläpitää työsuhde.

Osana hallitusohjelman uutta Mielenterveysstrategiaa vuosille 2020–2030 Sosiaali- ja terveysministeriö on päättänyt tukea IPS-toimintamallin käyttöönottoa Suomessa syksyllä 2020 alkaneessa implementaatiohankkeessa (2020–2023). Hankkeessa mallinnetaan ne käytänteet, joilla tuetun työllistymisen näyttöön perustuva IPS-työhönvalmennus toteutuu psykiatriseen hoitoon ja kuntoutukseen integroituna palveluna.

TUTKIMUKSEN TAVOITE

Implementaatiohankkeeseen nivoutuva arviointitutkimus (2021–2027) rakentuu kolmesta osa-alueesta. Tutkimuksella selvitetään toimintamallin käyttöönoton ja toimeenpanon toteutusta eli implementaatiota (implementation study), toimintamallin soveltuvuutta (feasibility study) sekä toiminnan tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta (efficacy study).

Toimintamallin *implementaatiotutkimuksen* tarkoituksena on selvittää toimintamallin käyttöönoton haasteita ja onnistumisia sekä tutkia sitä, kuinka hyvin intervention toteutus vastasi alkuperäistä mallia. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat:

- Mitkä asiat ja tekijät edistivät IPS-toimintamallin käyttöönottoa? Mitkä tekijät hankaloittivat käyttöönottoa?
- Toteutettiinko IPS -toimintamallia laatustandardien (fidelity scale) mukaisesti? Mikäli standardeista jouduttiin joustamaan, missä asioissa ja miksi?
- Kuinka työpaikkojen löytäminen sujui? Kohdattiinko haasteita? Minkälaiset työkäytännöt todettiin toimiviksi? Minkälaisia työnantajia ja työpaikkoja tuli mukaan IPS-toimintaan?
- Kuinka yhteistyö IPS-työhönvalmentajan ja hoitotahon välillä sujui? Kohdattiinko haasteita? Minkälaiset käytännöt todettiin toimiviksi?

Soveltuvuuden arvioinnilla pyritään selvittämään toimintamallin soveltuvuus kohderyhmälle. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat:

- Minkälaisia asiakkaita IPS -toimintaan tuli mukaan (työhistoria, toimeentulo, mielenterveysoireilun aste, palveluiden käyttö, sosiodemografiset taustatekijät)?

- Kuinka tyytyväisiä asiakkaat olivat saamaansa tukeen? Vastasivatko työsuhteet kuntoutujien odotuksia ja osaamista?
- Mitkä olivat työnantajien / hoitotahon kokemukset IPS-työhönvalmennuksesta?
- Onko IPS-toimintamalli soveltuva malli tukemaan mielenterveyskuntoutujien työhön paluuta, työhön kiinnittymistä ja työelämässä pysymistä?

Tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arvioinnin keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat:

- Kuinka monta asiakasta tuli mukaan IPS-työhönvalmennukseen?
- Kuinka hyvin IPS-työhönvalmennus onnistui tukemaan asiakasta työelämään pääsemisessä ja työssä pysymisessä?
- Tapahtuiko seuranta-aikana muutoksia asiakkaan mielenterveydessä, itseluottamuksessa, työkyvyssä, osallisuuden tunteessa sekä tyytyväisyydessä elämään?
- Onko IPS-työhönvalmennuksella vaikutusta asiakkaiden työllistymiseen, toimeentuloon ja palveluiden käyttöön yhden ja viiden vuoden seurannassa? Mitkä seikat vaikuttivat toiminnan tuloksellisuuteen?

TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimukseen kutsutaan mukaan kaikki STM:n rahoittaman IPS-kehittämishankkeessa (2020–2023) mukana olevat kolme alueellista kokeilua (HUS Psykiatria, Helsingin kaupungin psykiatria- ja päihdepalvelujen Psykoosipalvelut sekä Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymä Siun sote) sekä hankkeen aikana IPS-työhönvalmennuksen aloittavat henkilöt, arviolta 450 henkilöä. Interventioon osallistumisen kriteerit ovat psykiatrinen diagnoosi, itse ilmaistu halu työntekoon ja 18–64 vuoden ikä. Tutkimuksessa kerätään sekä asiakaskohtaista että toimintamallin implementaatioon liittyvää aineistoa.

Helsingin kaupungin psykiatria- ja päihdepalvelujen psykoosipalvelujen alueellisen kokeilun IPS-työhönvalmennuksen kohderyhmänä ovat Kalasataman varhais- ja avokuntoutus-työryhmän sekä Malmin psykoosipoliklinikan avokuntoutustyöryhmän potilaat, yhteensä noin 850 henkilöä.

Asiakkaisiin liittyvä aineistonkeruu toteutetaan ns. paneeliasetelmalla eli mittaukset interventioon osallistuneilta suoritetaan ennen intervention käynnistymistä sekä 6 ja 12 kk tämän jälkeen. Kyselylomake sisältää kysymyksiä liittyen asiakkaan elämäntilanteeseen, työkykyyn, yleiseen hyvinvointiin, mielenterveyteen sekä osallisuuden kokemuksiin. Tämän lisäksi IPS-työhönvalmentajat täyttävät jokaisesta asiakkaastaan loppuarviointilomakkeen asiakassuhteen päätyttyä. Asiakaskohtaista tietoa kerätään myös työhönvalmennukseen liittyvästä asiakasdokumentaatiosta (ml. diagnoositiedot). Rekisteritietoja kerätään työllistymisen, toimeentulon ja terveystieteiden käytön selvittämiseksi ennen ja jälkeen intervention. Vaikuttavuutta selvitetään vertaamalla tutkimushenkilöitä rekistereistä poimittuihin kaltaistettuihin verrokkeihin. Osa IPS-asiakkaista kutsutaan haastatteluun.

Toimintamallin implementaatioon liittyen eri toimijatahoilta kerätään niin kvalitatiivista kuin kvantitatiivista aineistoa intervention toteutuksesta, toteutukseen liittyvistä haasteista ja onnistumisista sekä intervention hyödyistä ja koetuista vaikutuksista. Intervention laatustandardeissa pysymistä seurataan 6 kuukauden välein. Kehittämishankkeen työkokouksissa kerättyä kirjallista materiaalia sekä toimijoiden laatimia väliraportteja

itsearviointeineen käytetään tutkimusaineistona, erityisesti vastaamaan kysymykseen implementaation onnistumisesta ja sen mahdollisista haasteista.

Tutkimuksessa kerätty aineisto säilytetään tutkimuksen ajan asianmukaisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa. Paperista aineistoa säilytetään lukittavissa kaapeissa ja sähköistä aineistoa tietoturvalisillä alustoilla käyttäjätunnusten ja salasanojen takana. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen aineisto siirretään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen arkistoon, jossa sitä säilytetään vähintään 25 vuotta tulosten julkaisusta.

TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Tutkimukseen kutsutuilta asiakkailta pyydetään kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimuksesta kieltäytyminen ei vaikuta millään tavalla IPS-työhönvalmennukseen osallistumiseen. Tutkimukseen osallistujat voivat perua tai keskeyttää tutkimukseen osallistumisen missä vaiheessa tahansa. Tutkimustiedot hävitetään tutkittavan vaatimuksesta heti. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa huolehditaan tutkimukseen osallistuvien tietosuojasta tietosuojalain sekä THL:n ohjeiden mukaisesti. Henkilötietoja käsitellään huolellisesti ja ne pidetään erillään tutkimusaineistoa. Henkilötietoja käytetään vain eri menetelmillä kerättyjen aineistojen yhdistämiseen. Tutkimukseen osallistuvat saavat tutkimusnumeron, jota käytetään aineistoa analysoitaessa. Henkilötiedot ja tutkimusnumeron yhdistävää koodiavainta säilytetään THL:n salatulla verkkolevyllä, jonne vain nimetyillä TVH:lla ja päätutkijalla on pääsy. Tulokset raportoidaan niin, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa.

TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TUTKIMUKSEN YHTEISKUNNALLINEN MERKITYS

Arviointitutkimuksesta vastaa THL, joka raportoi arviointi- ja tutkimustuloksista STM:lle. Tutkimuksesta vastaa erikoistutkija, dosentti Kaija Appelqvist-Schmidlechner THL:n Mielen-terveys-yksiköstä. Päätutkijana toimii VTM Noora Sipilä THL:n Yhdenvertaisuus ja Osallisuus -yksiköstä. Tutkimuksen tueksi on rakennettu ohjausryhmä.

Tutkimukseen kuuluu aktiivinen viestintä ja yhteistyö kentän toimijoiden kanssa. Tutkijat ottavat aktiivisesti osaa toimintamallin kehittämiseen, toimijoiden kouluttamiseen sekä esittelevät tutkimustuloksia niin suomalaiselle ja kansainväliselle tiedeyhteisölle kuin kentällä työskenteleville. Tutkimustuloksista laaditaan STM:lle väliraportti ja loppuraportti. Tutkimuksen tuloksista kirjoitetaan sekä tieteellisiä että suuremmalle yleisölle laadittuja artikkeleita. Tutkimuksen tuloksia ja toimintamallin levittämistä edistetään osana Mielen-terveysstrategian toimeenpanon seurantaa, josta vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tutkimuksen tuottaa tärkeää tietoa näyttöön perustuvan IPS-toimintamallin käyttöönoton onnistumisesta Suomessa sekä toimintamallin mahdollisuuksista tukea mielen-terveys-kuntoutujien työhön palaamista, työelämään kiinni pääsemisessä ja työssä jaksamisessa. Osatyökykyisten työvoimapotentiali on tunnistettu, mutta käytännön toimintamalleista on maassamme vasta hyvin niukasti tutkittua tietoa. Tutkimus tukee näyttöön perustuvan toimintamallin käyttöönottoa ja juurruttamista sekä Mielen-terveysstrategian (2020–2030) käytännön toteuttamista. Tutkimuksesta saatua tietoa voidaan hyödyntää myös sosiaaliturvauudistuksessa.